

John R. SEARLE¹

DRUŠTVENA ONTOLOGIJA: NEKI TEMELJNI PRINCIPI²

I. Problem društvene ontologije

Cilj ovog članka je istražiti problem društvene ontologije. Forma koju će to istraživanje poprimiti jeste razvijanje argumenta koji sam izložio u knjizi *The Construction of Social Reality*.³ Sažet ću neke od rezultata te knjige i onda dalje razviti ideje.

Prije svega, zašto uopšte postoji problem društvene ontologije? Govorimo o načinu postojanja društvenih objekata kao što su Sjedinjene Američke Države, nogometni tim "49ers" iz San Franciska, Univerzitet u Kaliforniji i Društvo vlasnika imovine u Squaw dolini, kao i o takvim masovnim institucijama kao što su novac ili privatna imovina. Također govorimo o društvenim činjenicama, kao što je činjenica da sam državljanin Sjedinjenih Država, da je komad papira koji držim u ruci novčanica od dvadeset dolara i da je Francuska članica Europske unije. Govorimo također o društvenim procesima i događajima, kao što je aktualna kampanja za predsjedničke izbore, pad komunizma i zadnje Svjetsko prvenstvo. Ukratko, govorimo o društvenim činjenicama, društvenim objektima, društvenim procesima i događajima. Da ponovimo pitanje: zašto postoji problem s tim fenomenima?

Problem se pojavljuje u različitim oblicima, ali jedan je ovaj: svako od nas zna da se svijet sastoji isključivo od fizičkih čestica u poljima sile (ili šta god da nam na kraju krajeva korektna fizika kaže da su posljednji gradivni blokovi materije) i da su te fizičke čestice organizirane u sisteme i to da su neki od sistema na bazi ugljika evoluirali tokom razdoblja od oko pet milijardi godina u vrlo veliki broj životinjskih i biljnih vrsta, među kojima smo mi ljudi jedna od vrsta sposobna za svijest i intencionalnost. Naše pitanje, u svom najširem i naivnom obliku je: Kako takve životinje kao što smo mi sami mogu stvarati "društvenu" stvarnost?

¹ Prevedeno iz: Searle, J. R. 'Social Ontology: some basic principles.' *Anthropological Theory*, 2006, Vol. 6, issue 1, 51-71.

² Vrlo velik broj ljudi me zadužio raspravljanjem o pitanjima u ovom članku. Ne mogu se zahvaliti svima, ali želim da se zahvalim posebno Josefu Mouralu, Barryju Smithu i posebno mojoj supruzi Dagmar Searle. Posebno hvala Royu d'Andradeu, koji je pročitao prvi nacrt teksta i napravio korisne komentare.

³ Searle (1995).

Kako mogu stvoriti stvarnost novca, imovine, vlade, braka i, možda najvažnije, jezika? Posebno zagonetno obilježje društvene stvarnosti jest da ona postoji samo zato što mi mislimo da postoji. Objektivna je činjenica da je komad papira u mojoj ruci novčanica od dvadeset dolara, ili da sam ja državljani Sjedinjenih Država, ili da je tim Giants pobijedio Athletics rezultatom 3:2 u jučerašnjoj bejzbol igri. Sve to su objektivne činjenice u smislu da nisu stvar mog mišljenja. Ako vjerujem suprotno, naprosto griješim. Ali ove objektivne činjenice postoje samo na temelju kolektivnog prihvaćanja ili prepoznavanja ili priznavanja. Šta to znači? Šta znači "kolektivno prihvaćanje ili prepoznavanje ili priznavanje"?

Apsolutno temeljna razlika koju moramo napraviti prije nego što možemo čak i početi raspravljati o tim pitanjima je razlika između onih svojstava stvarnosti koje postoje nezavisno od nas, svojstava koje ću zvati *svojstvima nezavisnim od posmatrača*, i onih svojstava čije postojanje zavisi od nas, koje ću zvati *svojstvima zavisnim od posmatrača*. Primjeri fenomena nezavisnih od posmatrača su sila, masa, gravitacijsko djelovanje, kemijska veza, fotosinteza, solarni sistem i tektonske ploče. Primjeri činjenica zavisnih od posmatrača su vrste primjera koje sam ranije spomenuo, kao ta da sam građanin Sjedinjenih Država, da je bejzbol igra koja se igra s devet muškaraca na svakoj strani te da Sjedinjene Američke Države obuhvataju pedeset država. Grubo govoreći, možemo reći da se društvene znanosti bave činjenicama zavisnim od posmatrača; prirodne znanosti bave se činjenicama nezavisnim od posmatrača. Jedan jednostavni i provizorni test da li je ili nije neka činjenica nezavisna od posmatrača je ovo: Može li ta činjenica uopšte postojati ako nikako ne bi postojali svjesni subjekti? Ako činjenica može postojati čak i da nikada nije bilo ljudskih bića ili drugih svjesnih subjekata, na primjer činjenica da postoji gravitacijsko djelovanje između zemlje i mjeseca, tada je činjenica nezavisna od posmatrača. Ako, međutim, činjenica zahtijeva za svoje postojanje svjesne subjekte na način na koji činjenice o novcu, imovini, vladi i braku zahtijevaju svjesne subjekte, onda je ta činjenica barem kandidat da bude zavisna od posmatrača. Rekao sam da je ovo samo jedan jednostavni i provizorni test. Razlog zbog kojeg nije dovoljan, kao što stoji, jeste da postojanje svijesti i intencionalnosti, na kojima se temelje činjenice zavisne od posmatrača u svom stvarnom postojanju, jesu fenomeni nezavisni od posmatrača. Činjenica da je komad papira ispred mene novčanica od dvadeset dolara je zavisna od posmatrača; ta činjenica postoji samo u zavisnosti od mentalnog stanja sudionika u aktivnostima kupovine, prodaje, itd. Ali mentalna stanja koje ti ljudi imaju nisu sama zavisna

od posmatrača. Ona su od posmatrača nezavisna.

Mislim da je vrijedno proći kroz ovu konstataciju pažljivo. Komad papira u mojoj ruci je novčanica od dvadeset dolara. Koja činjenica u vezi s tim čini da taj komad papira bude novčanica od dvadeset dolara? Njegova fizika i kemija nisu dovoljni. Ako bismo htjeli ući u detalje, trebala bi biti ispričana složena zakonska priča o Vladi SAD, o Odjelu trezorskog poslovanja i Zavodu za graviranje i tiskanje. Ali presudni element ove priče su mentalna stanja ljudi koji su uključeni. Postaviti stvar grubo, neophodan uvjet za to da je taj komad papira novac jeste da ljudi imaju intenciju da on to bude i da misle da je to novac. Zato je njegovo postojanje kao novca zavisno od posmatrača. Ali šta je s mentalnim stanjem? Pretpostavimo da sada mislim: "Ovo je novčanica od dvadeset dolara." To mentalno stanje i bezbroj drugih poput njega konstitutivni su za činjenicu zavisnu od posmatrača da su stvari ove vrste novac. Međutim, sama mentalna stanja posmatrača nisu od njega zavisna. Mogu misliti da je to novac bez obzira na to misle li drugi da ja mislim da je to novac. Tako je postojanje društvenih fenomena zavisnih od posmatrača stvoreno uz pomoć skupa mentalnih fenomena nezavisnih od posmatrača, a naš je zadatak objasniti prirodu tog stvaranja.

Možda mislite da bi ta pitanja mogla biti davno riješena jer ipak imamo, nakon svega, dosta dugu tradiciju rasprave o temeljnim pitanjima u društvenim znanostima, i da, naravno, mnogo dugujemo velikim osnivačima društvenih znanosti kao što su Max Weber, Georg Simmel, Emile Durkheim i Alfred Schütz. Prije njih imali smo tako velike filozofe kao što su David Hume, Jean Jacques Rousseau i Adam Smith – mogli bismo nastaviti popis unatrag sve do Aristotelove *Politike*. Šta možemo mi dodati ovoj velikoj tradiciji? Postoji ozbiljna slabost u svim klasičnim raspravama o postojanju društvene stvarnosti: svi mislioci koje sam spomenuo uzimali su jezik kao datost. Weber, Schütz, Simmel i Durkheim, svi pretpostavljaju postojanje jezika i onda, pošto je jezik dat, pitaju o prirodi društva. I oni su u vrlo dobrom društvu zato što tendencija da se jezik pretpostavlja kada se raspravlja o temeljima društva ide unatrag do Aristotela. Na primjer, nevjerojatna je činjenica o teoretičarima društvenog ugovora da pretpostavljaju zajednicu ljudi koji već imaju jezik i koji se potom udružuju zajedno kako bi napravili jedan izvorni ugovor koji utemeljuje društvo. Želim da kažem, ako dijelite zajednički jezik i ako ste uključeni u razgovore u tom zajedničkom jeziku, onda već imate društveni ugovor. Standardno objašnjenje koje pretpostavlja jezik, a zatim pokušava objasniti društvo, vraća stvari na početak. Ne možete početi

shvaćati šta je posebno u ljudskom društvu, kako se ono razlikuje od primata i drugih životinjskih društava ako prvo ne razumijete neka posebna svojstva ljudskog jezika. Jezik je pretpostavka postojanja drugih društvenih institucija na način da one nisu pretpostavka jezika. Ta se činjenica može tačno odrediti. Institucije kao što su novac, imovina, vlada i brak ne mogu postojati bez jezika, ali jezik može postojati bez njih. Neko bi sada mogao smatrati da smo trebali prevladati ovu prazninu u dvadesetom stoljeću pošto su brojni sociološki teoretičari bili osjetljivi na problem jezika. Uz bogatu tradiciju lingvističke antropologije imamo nedavne spise socioloških teoretičara, osobito Bourdieuja i Habermasa, a možda i Foucaulta. Bojim se, ipak, da su čak i oni uzimali jezik kao datost. Bourdieu, slijedeći Foucaulta, ispravno navodi da ljudi koji su sposobni kontrolirati jezične kategorizacije koje su zajedničke u društvu imaju veliku moć u tom društvu, a Habermas naglašava važnost govornih činova i ljudske komunikacije u stvaranju društvene kohezije. Međutim, opet, sva trojica propuštaju da vide bitno *konstitutivnu* ulogu jezika. Jezik ne funkcionira samo zato da kategorizira i da nam time daje moć, à la Bourdieu, i ne funkcionira samo, ili čak prvenstveno, kako bismo mogli postići racionalni ugovor, à la Habermas. Jezik ima mnogo više osnovnih i temeljnih funkcija koje ću navesti za nekoliko trenutaka.

Posljednja razlika prije nego krenemo na posao... Naša kultura pravi veliku razliku između objektivnosti i subjektivnosti, ali ta je razlika sistematski dvosmislena, između epistemskog smisla i ontološkog smisla. Ako kažem: "Rembrandt je rođen 1606. godine", ta je tvrdnja epistemski objektivna. Može se utvrditi kao istinita ili kao lažna nezavisno od mentalnog stanja posmatrača. Ali ako kažem: "Rembrandt je bio bolji slikar od Rubensa", ta tvrdnja je, kako kažu, "stvar mišljenja". Ona je "subjektivna". Tu treba imati u vidu da osim razlike između epistemske objektivnosti i subjektivnosti, postoji ontološka razlika između ontološke subjektivnosti i ontološke objektivnosti. Planine, molekule i tektonske ploče imaju postojanje koje je nezavisno od mentalnih stanja i osjećaja posmatrača, ali bolovi, škakljanje, svrab, emocije i misli imaju način postojanja koji je ontološki subjektivan u smislu da oni postoje samo u mjeri u kojoj ih doživljavaju ljudski ili životinjski subjekti. Sada, važnost ove razlike za našu raspravu je ova: činjenica, na primjer, da je George W. Bush predsjednik Sjedinjenih Država i činjenica da je, na primjer, komad papira koji imam u mojoj ruci novčanica od dvadeset dolara jesu epistemski objektivne činjenice, ali važno je naglasiti da takve društvene institucionalne činjenice mogu biti epistemski objektivne iako su ljudska

mentalna stanja dio njihovog načina postojanja. To jest, *zavisnost od posmatrača podrazumijeva ontološku subjektivnost, ali ontološka subjektivnost ne isključuje epistemsku objektivnost*. Možemo imati epistemski objektivno znanje o novcu i izborima, iako takve vrste činjenica o kojima neko ima epistemski objektivno znanje su same sve ontološki subjektivne, barem do stupnja koji moramo odrediti.

Neka nam se dopusti da samo sumiramo gdje smo upravo sada. Trebamo razliku između činjenica zavisnih od posmatrača i činjenica nezavisnih od posmatrača. Trebamo i razliku između epistemske objektivnosti i subjektivnosti s jedne strane i ontološke objektivnosti i subjektivnosti s druge strane. Većina fenomena o kojima raspravljamo, takvi fenomeni kao što su novac, vlade i nogometne igre, zavisni su od posmatrača. Istodobno oni sadrže komponente nezavisne od posmatrača, ali ontološki subjektivnih ljudskih mentalnih stanja. Iako konstitucija društva tako sadržava ontološki subjektivne elemente kao apsolutno neophodne za njihovo postojanje, svejedno ontološka subjektivnost domene (područja) ne sprečava nas da dobijemo epistemski objektivno objašnjenje domene. Jednom riječju, epistemska objektivnost ne zahtijeva ontološku objektivnost. Ako bi je zahtijevala, društvene znanosti bi bile nemoguće. Sada, sa svim tim što je preliminarno dato, možemo navesti osnovnu logičku strukturu ljudskih društava. Ovdje slijedi.

II. Logička struktura društva

Ljudska društva imaju *logičku strukturu*, jer su ljudska mentalna stanja konstitutivna za dotičnu društvenu stvarnost i ta mentalna stanja imaju propozicionalne sadržaje s logičkim odnosima. Naš problem je izložiti te odnose. Može se sada činiti da je to previše zastrašujući zadatak. Ljudska su društva neizmjerljivo kompleksna i neizmjerljivo raznovrsna. Ako postoji jedna stvar koju poznamo iz kulturne antropologije prošlog stoljeća, to je da postoji ogromna raznolikost različitih načina društvenog postojanja. Pretpostavka koju ću uvesti i pokušati je opravdati jeste da, iako postoji ogromna raznolikost, temeljni principi koji konstituiranja društvene stvarnosti su prilično malobrojni. Ono što otkrivате kada idete iza površinskih pojava društvene stvarnosti jeste relativno jednostavna temeljna logička struktura iako su manifestacije u aktualnoj društvenoj stvarnosti u političkim strankama, društvenim događajima i ekonomskim transakcijama neizmjerljivo složene. Analogija s prirodnim znanostima je

očigledna. Postoji ogromna razlika u fizičkoj pojavi lomače i zahrđale lopate, ali temeljni princip u oba slučaja je tačno isti: oksidacija. Slično tome, postoje ogromne razlike između bejzbolskih igri, novčanica od dva-deset dolara i državnih izbora, ali temeljna logička struktura je ista. Sve troje sastoje se u nametanju statusnih funkcija putem kolektivne intencionalnosti, čiji ću smisao uskoro objasniti detaljnije.

Da bismo opisali osnovnu strukturu društveno-institucionalne stvarnosti, trebamo tačno tri primitivna pojma: kolektivna intencionalnost, dodjeljivanje funkcije i konstitutivna pravila i procedure. (Ovdje ću biti vrlo kratak, jer ponavljam ono što sam drugdje rekao.)

Prvo, ljudska bića imaju izvanrednu sposobnost, koju imaju također mnoge druge vrste, a to je da se uključe u kooperativno ponašanje i razmjenu mentalnih stanja sa članovima iste vrste. Ljudska bića mogu surađivati na više načina i samo treba promatrati bilo koju tipičnu ljudsku interakciju da bi se to vidjelo. Dva čovjeka koji vode razgovor, orkestar koji svira simfoniju i dvije ekipe koje igraju nogomet, sve su to primjeri kooperativnog ponašanja. Želim uvesti tehnički izraz za to. Zovem to *kolektivna intencionalnost*. Želim objasniti ovaj pojam. "Intencionalnost" je riječ koju filozofi koriste za opisivanje onog svojstva duha po kojima su mentalna stanja *usmjerena na* ili *prema* objektima i stanjima stvari u svijetu. Tako, na primjer, ako imam uvjerenje onda to mora biti uvjerenje da je neki slučaj takav i takav; ako imam želju, to mora biti želja da neki slučaj treba biti takav i takav. Intencionalnost, u ovom tehničkom smislu, uključuje ne samo namjeru u običnom smislu, u kojem bih mogao namjeravati da idem da gledam film, nego i uvjerenja, nade, želje, emocije, percepcije i puno drugih mentalnih stanja. Osim individualne intencionalnosti koja je opisana u singularnoj formi prvog lica poput "želim", "vjerujem", "namjeravam", postoji također kolektivna intencionalnost, koja je opisana u obliku "vjerujemo", "želimo", "namjeravamo".

Kolektivno intencionalno djelovanje osobito je važno u svakoj teoriji društva. U takvim slučajevima, ja činim nešto samo kao dio našeg zajedničkog činjenja nečega. Na primjer, sviram violinu kao dio našeg sviranja simfonije. Udaram loptu kao dio igranja bejzbola. Kolektivna intencionalnost je intencionalnost koju dijele različiti ljudi, i samo zato što mogu postojati zajedničke namjere da rade stvari, tako mogu postojati zajednička uvjerenja i zajedničke želje. Crkvena zajednica, na primjer, recitiranjem Nicene Creed (Symbolum Niceanum), izražava uvjerenje koje dijele članovi, zajedničku vjeru.

Uobičajeno je u društvenoj filozofiji, a možda isto tako i u dru-

štvenim znanostima, koristiti pojam "intersubjektivnost". Nikada nisam vidio jasno objašnjenje koncepta intersubjektivnost i ja neću koristiti taj pojam. Ali ću upotrijebiti izraz "kolektivna intencionalnost" da pokušam opisati intencionalističku komponentu društva; i sumnjam da je intersubjektivnost legitiman pojam uopće, ona mora biti kolektivna intencionalnost. Uvjeran sam da je kolektivna intencionalnost pravi biološki fenomen i, iako je složen, nije tajanstven ili neobjašnjiv. Neke od njenih složenosti sam pokušao opisati negdje drugdje.⁴ Kolektivna intencionalnost je psihološka pretpostavka svake *društvene* stvarnosti i, u stvari, definiram društvenu činjenicu kao svaku činjenicu koja uključuje kolektivnu intencionalnost dvoje ili više ljudi ili životinja. Tako su, prema ovoj definiciji, oboje, čopor vukova koji love skupa i Vrhovni sud koji donosi odluku, slučajevi kolektivne intencionalnosti i time slučajevi društvenih činjenica. Moj glavni problem u ovom članku je objasniti kako takav institucionalni društveni fenomen kao što je Vrhovni sud koji donosi odluku nadilazi društvenu ontologiju prisutnu u društvenim životinjama. Zanimljiv problem ne nastaje s društvenim činjenicama, nego s takvim *institucionalnim činjenicama* kakve su one koje uključuju novac, vlade, političke stranke i ekonomske transakcije. Institucionalne činjenice su podklasa društvenih činjenica.

Drugi primitivni pojam koji nam je potreban je dodjeljivanje funkcije. Ljudi, i neke životinje, imaju sposobnost dodjeljivanja funkcije objektima, gdje objekat nema funkciju intrinzično (inherentno), već samo na temelju kolektivnog dodjeljivanja. Sve funkcije su zavisne od posmatrača. Nešto ima funkciju samo u odnosu na mentalno stanje ljudi ili drugih životinja. Ovdje smo zaslijepljeni činjenicom da u biologiji često otkrivamo funkcije u prirodi. Međutim, kad otkrijemo, na primjer, da je funkcija srca da pumpa krv, to možemo otkriti samo unutar pretpostavljene teleologije. Zato što cijenimo život i opstanak kažemo da je funkcija srca da pumpa krvi. Ako bismo mislili da je najvažnija stvar u svemiru slavljenje Boga pravljenjem zaglušujuće buke, onda bi funkcija srca bila pravljenje velike buke. Ako bismo mislili da su smrt i izumiranje vrijedni iznad svega, onda bi srca bila disfunkcionalna i rak bi imao važnu ulogu. Mnogo ljudi se ne slaže sa mnom da su sve funkcije zavisne od posmatrača, ali argument koji mi se čini uvjerljivim jest da pojam *funkcija* sadrži normativnu komponentu koja nije sadržana u pojmu *uzrok*. Grubo govoreći, funkcije su uzroci koji služe svrsi. Odakle dolaze svrhe? U svakom

⁴ Searle (1990).

slučaju nije to bitno za glavni argument ovog članka da su funkcije zavisne od posmatrača, iako to napominjem tek usputno.

Do sada, dakle, imamo kolektivnu intencionalnost i dodjeljivanje funkcija. Lako je vidjeti kako se to može kombinirati. Ako jedna osoba može koristiti panj kao stolicu, skupina ljudi može koristiti kladu kao klupu. Kolektivna intencionalnost omogućuje kolektivno dodjeljivanje funkcije.

No, to je sljedeći korak koji predstavlja znak razlikovanja koji dijeli ljude od drugih vrsta. Ponekad je kolektivno dodjeljivanje funkcije implementirano na osobi ili objektu kod kojih se funkcija ne vrši na temelju fizičkih osobina osobe ili objekta, već na temelju činjenice da kolektivna intencionalnost dodjeljuje određeni status toj osobi ili objektu, a taj status omogućuje osobi ili objektu da obavlja funkciju koja se nije mogla vršiti bez kolektivnog prihvatanja tog statusa. Očigledni primjer je novac. Papir u mojoj ruci, za razliku od noža u mom džepu, doista vrši funkciju, ali tu funkciju ne vrši po svojoj *fizičkoj* strukturi već na temelju *kolektivnih mentalnih stanja*. Nož ima fizičku strukturu koja mu omogućuje rezanje i izvođenje drugih funkcija primjerenih nožu, ali novac nema takvu fizičku strukturu. Fizička struktura je manje-više irelevantna, samo pod uvjetom da ispunjava određene opšte uvjete (kao što je da se može lako prepoznati kao novac, da je lagan za transport, težak za krivotvorenje, itd.). Volim ilustrirati jednom parabolom pomak od dodjeljivanja funkcija prema onome što nazivam statusnim funkcijama. Zamislimo zajednicu koja gradi zid oko svojih nastambi. Zid sada ima kolektivno dodijeljenu funkciju, koju on može vršiti na temelju njegove strukture. Pretpostavimo da se zid postepeno raspada sve dok ne ostane samo jedna linija od kamenja. Pretpostavimo da ljudi i dalje *prepoznaju* liniju kamenja kao *granicu*, oni i dalje *prihvataju* da je ne bi trebali prijeći. Sada ta linija vrši funkciju koju je jednom vršio zid, ali vrši funkciju ne na temelju svoje fizičke strukture, nego na temelju kolektivnog prihvatanja da linija kamenja sada ima određeni *status* i s tim statusom *funkciju* koja se može vršiti samo na temelju kolektivnog prihvatanja tog statusa. Želim da ovo zvuči prilično bezopasno i neškodljivo, ali mislim da je zapravo to odlučujući potez koji razlikuje ljude od drugih životinja. To je ovaj prelaz pomoću kojeg stvaramo *statusne funkcije* koje označavaju razliku između društvene stvarnosti općenito i onoga što ja nazivam institucionalnom stvarnošću. Ljudske institucije su stvar statusnih funkcija.

Pokušao sam postaviti i logičku formu dodjeljivanja statusne funkcije kada ona postane stalna i time predmet nekog pravila, kao što je

konstitutivno pravilo u formi: *X se računa kao Y*, ili češće, *X se računa / prihvaća kao Y u kontekstu C*. Prema tome, nešto takvo i takvo računa se / prihvaća se kao novčanica od dvadeset dolara u našem društvu. George W. Bush računa se / prihvaća se kao predsjednik Sjedinjenih Država. Takav i takav potez u šahu računa se / prihvaća se kao legalni potez ko-njem. Takav i takav položaj figure računa se / prihvaća se kao šah, a takva i takva vrsta šaha računa se / važi kao šahmat. Sve su to oblici *X se računa / prihvaća kao Y u kontekstu C*. Sada, možda mislite da ako je to sve što postoji u toj ljudskoj institucionalnoj stvarnosti, i ako je to ono što nas razlikuje od nižih životinja, onda to ne izgleda tako puno za nastavak. Međutim, to posjeduje dva formalna svojstva koja su istinski značajna. Prvo, može se ponavljati nagore beskonačno. Dakle, stvaranje takvih i takvih zvukova uzima se kao izgovaranje rečenice u engleskom jeziku, i izgovaranje takve i takve rečenice u engleskom jeziku uzima se kao obećanje, i iskazivanje takvih i takvih obećanja uzima se kao sklapanje ugovora. Primijetite šta se događa u tim slučajevima. Na donjem nivou, X_1 računa se kao Y_1 , ali na jednom nivou više, $Y_1 = X_2$ računa kao Y_2 . I $Y_2 = X_3$ računa se kao Y_3 i tako dalje prema gore beskonačno. Nadalje, struktura ne samo da se penje naviše, već se proširuje lateralno i beskonačno. Nikada nemamo samo jednu institucionalnu činjenicu, nego imamo niz međusobno povezanih institucionalnih činjenica. Dakle, nemam samo novac, nego imam novac na mom bankovnom računu u određenoj finansijskoj instituciji, tamo ga je stavio moj poslodavac, Univerzitet u Kaliforniji, i ja ga koristim za plaćanje dugova kreditne kartice i mojih državnih i saveznih poreza na dohodak. Sve su to institucionalni pojmovi, a primjer ilustrira način na koji se institucije međusobno povezuju jedna s drugom. Da ponovimo, nemate samo jednu institucionalnu činjenicu, imate niz međusobno povezanih institucionalnih činjenica, a time imate niz međusobno povezanih institucija.

Ipak, mogli bismo reći, koja je važnost svega ovoga? Koga briga ako dodjeljujemo sve ove statusne funkcije? Odgovor je da su statusne funkcije prenosnici moći u društvu. Značajna stvar je ovo: mi prihvaćamo status i takvim prihvaćanjem prihvaćamo niz obaveza, prava, odgovornosti, dužnosti, ovlasti, dozvola, zahtjeva, itd. Zbog kratkoće, zovem ih *deontičkim* moćima. Tako, na primjer, ako je neko moja supruga, ako je neki komad imovine moja imovina, ako sam dobio kaznu za parkiranje, ako sam profesor na Univerzitetu u Kaliforniji, sve su to primjeri deontičkih moći, pozitivnih i negativnih. Dakle, ako je to moja imovina, imam određenu *ovlast* nad njom, i zakon od mene traži da platim porez na nju.

Ako sam dobio kaznu za parkiranje, imam zakonsku *obavezu* da platim novčanu kaznu. Ne postoji ništa slično u životinjskom carstvu. Ono što imamo u društvu je skup odnosa deontičke moći. Ali neko bi mogao opet postaviti pitanje, zašto bi trebalo da brinemo o tim odnosima deontičke moći? Ko daje prebijenu paru za moja prava, dužnosti i obveze? Odgovor je važan: ono o čemu raspravljamo ovdje jesu razlozi za djelovanje, a prepoznavanje nečega kao prava, dužnosti, obveze, zahtjeva, itd. jest prepoznavanje razloga za djelovanje. Nadalje, to je specifična vrsta razloga za akciju koja je apsolutno bitna za ljudsko društvo i koja, koliko ja znam, ne postoji u životinjskom carstvu: te deontičke strukture omogućuju razloge za djelovanje nezavisne od želja.

Ako imam neku imovinu, a drugi ljudi prepoznaju da je to moja imovina, onda imaju od želja nezavisne razloge da ne krše moje pravo na moju imovinu, i tako dalje s pravima općenito. Usporedite teritorijalnosti životinja s imovinskim pravima ljudskih društava. Postoje mnoge razlike, ali u svrhu ove rasprave ključna je tačka, koliko mi znamo, da životinje nemaju deontologiju.

I ponovo, to je ova kombinacija: statusne funkcije, deontičke moći i razlozi za djelovanje nezavisni od želje, koji nam daju specifične ljudske oblike socijalizacije koje nam omogućuje razlikovanje ljudskih bića od drugih društvenih životinja, čak i od drugih primata. Sada moramo dopustiti sebi da budemo zapanjeni time. Drugi primati genetski su vrlo blizu nama. Svejedno postoji ogromna razlika, ili, umjesto toga, postoji niz ogromnih razlika između ontologije ljudskog društvenog života i one životinja.⁵

Najvažnija razlika između nas i drugih životinja, i tu je razliku napravio niz filozofa, najslavniji od tih je možda Descartes, jest ona da mi imamo jezik a druge životinje ne. Međutim, rijetko je jasno šta je uključeno u posjedovanje jezika. Ako čitate standardne socio-biologe, kao što su Wilson⁶ ili Barash⁷, dobivate dojam da mnoge vrste životinja imaju signalne sisteme, ali da smo kao ljudi posebni po tome što imamo više razrađen signalni sistem od ostalih životinja. Mislim da je to neadekvatna koncepcija jezika. Ovo nije mjesto za to da razvijem cijelu svoju teoriju govornih činova, ali dopustite mi da kažem samo toliko. Esencijalna stvar o ljudskim bićima jest da im jezik daje sposobnost *predstav-*

⁵ Kummer (1971).

⁶ Wilson (1975).

⁷ Barash (1977).

ljanja. Nadalje, oni mogu predstavljati ne samo ono što je slučaj, nego šta je bio slučaj, šta će biti slučaj i šta bismo željeli da bude slučaj. Čak i spektakularnije, mogu lagati. Ljudi mogu predstavljati nešto kao da je slučaj iako vjeruju da to nije slučaj.

Možemo sada s malo više preciznosti tačno reći šta je posebnost jezika u konstituciji institucionalne stvarnosti. Institucionalna stvarnost može postojati samo u mjeri u kojoj se predstavlja kao postojeća. Nešto može biti novac, nogometna igra, komad privatnog vlasništva, brak ili vlada samo u mjeri u kojoj je predstavljeno / važi kao takvo. Da bi nešto bilo neki od tih fenomena, mora se pomišljati na određeni način, i ove će misli predstaviti to na određeni način. Ali predstavljanje tih institucionalnih činjenica uvijek zahtijeva jezik. Zašto je to tako? Zašto neko jednostavno ne misli da je nešto takvo i takvo vlada ili da je nešto takvo i takvo nogometna igra? Odgovor je da tu ne postoje drugi fenomeni osim sirovih (fizičkih) činjenica i njihovog predstavljanja kao nečega što ima institucionalni status. Ne postoji ništa u golim fizičkim činjenicama što bi pružilo semantički sadržaj koji bismo trebali biti sposobni misliti kako bismo mislili da je nešto takvo i takvo vlada ili nogometna utakmica. Dopustite mi da ovo ilustriram jednim primjerom. Moj pas može vidjeti čovjeka koji nosi loptu preko linije; ali ono što on ne može vidjeti je da ta osoba postiže gol. Zašto ne? Njegovo viđenje nije dovoljno dobro? Trebaju li mu naočale?

Pretpostavimo da smo odlučili da ćemo trenirati psa da vidi golove. Kako ćemo to učiniti? Možemo ga uvježbati da laje kad vidi da čovjek prelazi liniju dok nosi loptu, ali da bi vidio čovjeka koji je postigao gol, mora biti u stanju predstavljati nešto više od ovih fizičkih činjenica. Fizičke činjenice koje pas vidi i fizičke činjenice koje ja vidim tačno su iste. Ono što ja imam, a pas nema, jeste sposobnost predstavljanja tih činjenica na određeni način, predstavljanja njih kao postojećih na višoj razini, kao simbola Y u formuli X se računa / prihvaća kao Y. Ovo je tajna uz pomoć koje ljudska bića mogu stvoriti institucionalnu stvarnost a druge životinje ne mogu. Ljudska bića imaju sposobnost gledanja i razmišljanja na dvostrukom nivou. Možemo vidjeti oboje, i komad papira i novčanicu od jednog dolara. Možemo vidjeti oboje, čovjeka koji nosi loptu preko linije i čovjek koji daje gol. Na prvi pogled ovo izgleda kao poznati slučaj viđenja nečega kao nečega drugog. Neki nacrtani lik vidimo sad kao patku, sad kao zeca. Ali ono što je posebno za ljudska bića je to da imaju sposobnost koju pas nema, da vidi i razmišlja o institucionalnoj stvarnosti, ali to je nemoguće samo na temelju običnih fizičkih či-

njenica jer ni u fizičkim činjenicama ne postoji ništa što bi dalo semantički sadržaj bilo mišljenju bilo percepciji. Svjetlosni valovi koji ulaze u moje oči kad čovjek prelazi ciljnu liniju i svjetlosni valovi koji ulaze u oči psa su isti, ali ja sam doslovno vidio kako čovjek postiže gol a pas to doslovno nije vidio. U takvim slučajevima, institucionalna stvarnost tako zarazi našu perceptivnu i druge forme kognitivnog aparata da je neposredna obrada perceptivnih inputa već postignuta na institucionalnom nivou. Baš kao što mogu doslovno vidjeti čovjeka da postiže gol, tako doslovno mogu vidjeti čovjeka koji plaća za namirnice u supermarketu, i mogu doslovno vidjeti susjeda koji glasa na izborima.

Pokušajmo istražiti te ideje prolazeći kroz neke korake u kojima je jezik uključen u konstituiranje institucionalne stvarnosti.

Imamo sposobnost da uzimamo / predstavljamo stvari kao da imaju određeni status, i na temelju kolektivnog prihvatanja tog statusa one mogu vršiti funkcije koje nisu mogle vršiti bez tog kolektivnog prihvatanja. Oblik kolektivnog prihvatanja mora biti u najširem smislu jezički ili simbolički jer nema ničeg drugog što bi označilo nivo statusne funkcije. Ne postoji ništa u liniji, ni u čovjeku ni u lopti što bi se uzimalo kao postizanje gola, osim ukoliko smo spremni uzeti čovjeka s loptom koja prelazi liniju kao postizanje gola. Mogli bismo ove tvrdnje staviti u najopštiju formu kazavši da jezik u konstituiranju institucionalnih činjenica obavlja barem sljedeće četiri funkcije.

Prvo, činjenica može postojati samo ako se predstavlja kao postojeća i ako je oblik ovih predstavljanja u najširem smislu jezični. Moram reći "u najširem smislu", jer ne mislim implicirati da su prirodni jezici s relativnim rečenicama, ponavljajući modalni operatori i kvantifikacijski opseg nejasnoća ključni za uspostavljanje institucionalne stvarnosti. Ne vjerujem da jesu. Umjesto toga, vjerujem da ako životinja ne može da simbolizira nešto kao da ima neki status, koji nema na temelju svoje fizičke strukture, onda životinja ne može imati institucionalne činjenice, i da te institucionalne činjenice zahtijevaju neki oblik simbolizacije – ono što zovem jezik u širem smislu. Simbolizacija mora nositi deontičnu moć jer nema ničega u čistim fizičkim činjenicama što nosi deontologiju sa sobom.

Drugo, i to je doista posljedica prve tačke, forme statusnih funkcija o kojima se govori gotovo su uvijek stvar deontičkih moći. To su pitanja prava, dužnosti, obveze, odgovornosti itd. Životinje ne mogu prepoznati deontičke moći jer bez posjedovanja nekih jezičnih sredstava predstavljanja ne mogu ih predstavljati. Dopustite mi da izrazim ovu

tačku s preciznošću koliko mogu. Životinjske skupine mogu imati alfa mužjaka i alfa ženku, a ostali članovi skupine mogu imati odgovarajuće reakcije na alfa mužjaka i alfa ženku, ali ta hijerarhija nije osnovana na preduzimanju ili nametanju takvih stvari kakve su prava i obveze. Ono što životinje nemaju je deontologija, obaveze, zahtjevi, dužnosti, itd., koji idu s prepoznavanjem višeg statusa, jer da bi te obveze, zahtjevi i dužnosti postojali, moraju biti predstavljeni u nekom jezičnom ili simboličkom obliku. Opet, kada se psa trenira da sluša naredbe, on uči da automatski reagira na određene riječi ili druge signale.

(Usput rečeno, često pišem o životinjskim sposobnostima. Ne mislim da znamo dovoljno o životinjskim sposobnostima kako bismo bili potpuno sigurni u opise koje dajemo posebno o primatima. Ali, i ovo je smisao, ako bi se trebalo ispostaviti da su neki primati na našoj strani podjele a ne na strani drugih životinja, u smislu da imaju deontičke moći i deontičke veze, onda je utoliko bolje za njih. U ovom članku ja ne plediram za superiornost naše vrste, nego pokušavam napraviti konceptualnu razliku i, pretpostavljam, na temelju onoga što malo znam, da se u pitanju deontologije nalazimo s jedne strane a ostale životinje su s druge strane linije razdvajanja. Ako se ispostavi da su neke od njih na našoj strani, nemam nikakav problem s tim.)

Treće, deontologija ima drugo specifično svojstvo. Naime, ona može nastaviti postojati nakon njenog početnog stvaranja, pa čak i nakon što svi sudionici koji su uključeni prestanu razmišljati o početnom stvaranju. Ja dajem obećanje danas da ću učiniti nešto za vas sljedeće sedmice i ta obaveza i dalje traje i onda kad svi čvrsto spavamo. To može, sada, biti slučaj samo ako se ta obveza predstavlja nekim jezičnim sredstvima. Općenito, može se reći ovo: Nema jezika, nema deontologije. Ljudska društva zahtijevaju deontologiju, i jedini način na koji to mogu provesti je da imaju jezik.

Četvrto, ključna je funkcija jezika u prepoznavanju institucije kao takve. To nije samo pojedinačni slučaj unutar institucije, da je ovo moja imovina, da je to nogometna utakmica, nego da bi ovo trebalo biti primjer imovine ili da je to primjer nogometne igre, mora se prepoznati institucija vlasništva i nogometnih utakmica. Kada se radi o institucionalnoj stvarnosti, pojedini slučajevi obično postoje kao takvi, jer su oni slučajevi općeg institucionalnog fenomena. Dakle, da bih posjedovao određeni komad imovine, ili da imam određenu novčanicu dolara, mora postojati opšta institucija privatnog vlasništva i novca. Iznimke za ovo su slučajevi gdje se neka institucija stvara *de novo*. Ali ove opšte institucije, u kojima

određeni slučajevi nađu svoj način postojanja, mogu postojati samo ako su prepoznate i to prepoznavanje mora biti simbolično, jezično u najopštijem smislu.

III. Daljnja poboljšanja teorije društvene ontologije

Želim sada razmotriti neke od daljih poboljšanja ove ideje u teoriji institucionalne stvarnosti nakon objavljivanja knjige *The Construction of Social Reality*. Želim spomenuti dva takva poboljšanja ove ideje. Prvo, u izvornoj postavci teorije, naglasio sam da, kako bi statusne funkcije bile prepoznate, obično moraju postojati neki *statusni pokazatelji*, jer u samom čovjeku ili u objektu nema ničega što će naznačiti njegov status, budući da je status samo tamo zbog kolektivnog prihvaćanja ili priznavanja. Dakle, imamo policijske uniforme, vjenčane prstenove, vjenčane listove i pasoše, a svi su statusni pokazatelji. Mnoga društva smatraju da ne mogu postojati bez pokazatelja statusa, na primjer, izdavanje osobnih iskaznica i vozačkih dozvola to potvrđuju. Međutim, Hernando De Soto⁸ je istaknuo jednu zanimljivu činjenicu. Ponekad statusni pokazatelji stječu neku vrstu vlastitog života. Kako je to tako? Pa, ističe on, u mnogim nerazvijenim zemljama mnogi ljudi su u posjedu zemlje, ali s obzirom na to da tamo nema imovinskog vlasništva, jer vlasnici imovine ne posjeduju vlasničku tapiju, oni su, zapravo, ono što bismo nazvali skvoteri / bespravni korisnici zemlje, oni nemaju statusne indikatore. Ovo ima dvije posljedice od ogromnog društvenog značaja. Prvo, njih vlast ne može oporezivati jer nisu zakonski nositelji imovine, ali drugo, još važnije, oni ne mogu koristiti imovinu kao kapital. Normalno, da bi se društvo razvijalo, vlasnici imovine moraju biti u mogućnosti otići na banku i dobiti kredite na osnovu njihove imovine kako bi iskoristili novac za plasiranje ulaganja. Ali u zemljama kao što je, na primjer, Egipat, nemoguće je da se velika količina privatne imovine koristi kao kolateral za ulaganja jer toliko se te imovine posjeduje bez prednosti koju daje vlasnička tapija. Vlasnici imovine su u stvari skvoteri / bespravni korisnici imovine, u smislu da zakonski ne posjeduju imovinu, iako žive u društvu u kojem je priznata njihova statusna funkcija i općenito se priznaje i, stoga, po mom mišljenju, i dalje postoji i stvara deontičke moći. Međutim, deontičke moći prestaju na tački gdje veće društvo zahtijeva neki službeni dokaz o statusnim funkcijama. Tako bez službene dokumentacije njima nedostaju pune deontičke moći.

⁸ De Soto (2003).

Drugi i jednako važan razvoj pokazao mi je Barry Smith. Smith je istaknuo da postoje neke institucije koje imaju ono što on naziva "slobodno stojeći izrazi Y" gdje možete imati statusnu funkciju, ali tamo nema fizičkog objekta kojem je postavljena / određena statusna funkcija. Fascinantan slučaj je korporacija. Zakoni osnivanja korporacija u državi poput Kalifornije omogućuju da se statusna funkcija konstruira takoreći u vazduhu. Tako, nekom vrstom performativne deklaracije, nastaje korporacija, ali ne treba da postoji fizički objekat koji je korporacija. Korporacija mora imati poštansku adresu i popis službenika i dioničara i tako dalje, ali ne mora biti fizički objekat. To je slučaj kada performativni izričaj "nešto takvo i takvo računa se kao nastanak korporacije" doista stvara korporaciju, ali ne postoji niti jedan drugi fizički objekat nego odnos između određenih ljudi na koje je primjenjena statusna funkcija. Doista postoji "računa se kao Y", ali ne postoji objekt X koje se računa kao Y.

Još spektakularniji primjer je novac. Paradoks mog objašnjenja je da je novac bio moj omiljeni primjer formule "X se računa kao Y", ali ja sam operirao pod pretpostavkom da je valuta na jedan ili neki drugi način bitna za novac. Naredno promišljanje mi jasno pokazuje da to nije. Možete lako zamisliti društvo koje ima novac bez ikakve valute. I zaista, izgleda da smo uvedeni u nešto slično ovakvom pravcu s korištenjem debitnih kartica. Sve što trebate da biste imali novac je sistem zabilježenih numeričkih vrijednosti, pri čemu svaka osoba (ili korporacija, organizacija itd.) posjeduje njemu ili njoj dodijeljeni numerički prikaz koji u bilo kojem datom trenutku izražava iznos novca koji imaju, a oni tada mogu iskoristiti taj novac kako bi kupili stvari mijenjanjem njihove numeričke vrijednosti u korist prodavatelja, pri čemu stječu nižu numeričku vrijednost, a prodavatelj stječe višu numeričku vrijednost. Novac se uobičajeno koristi u gotovini, u tom obliku ili u valuti, ali valuta nije neophodna za postojanje ili funkcioniranje novca.

U takvim je slučajevima primamljivo misliti da je predstavljanje novca u obliku magnetskih tragova na računarskim diskovima ili unosi u knjigama imaju postati novac. Uostalom, manipulacija brojevima u knjigama ili magnetske trake na računarskim diskovima mogu predstavljati kupovinu i prodaju, plaćanje i primanje, pa zašto nisu novac? Čak i u takvim slučajevima važno je razlikovati predstavljanje institucionalnog fenomena i predstavljeni institucionalni fenomen. Ovo možete vidjeti ako razmotrite slučaj šaha. Baš kao što valuta nije bitna za funkcioniranje novca, tako fizički komadi šaha nisu neophodni za igranje šaha. U slučaju

igranja šaha naslijepo (prekrivenih očiju), igrate igru u cijelosti pomoću reprezentacija šahovskih figura u formama simbolizma koja definira figure i njihove položaje na ploči. Ali ni ploča ni dijelovi kao fizički predmeti nisu bitni. Sve što je bitno je da treba postojati niz formalnih odnosa koji su sposobni biti simbolički zastupljeni. Simboli koje koristimo ne postaju dakle šahovske figure, iako funkcionalno odgovaraju šahovskim figurama u tome što je manipulacija simbolima funkcionalno ekvivalentna kretanju šahovskih figura. Tačno analogno, postojanje fizičkih objekata valute, kovanica i novčanica, nije neophodno za funkcioniranje novca. Sve što je bitno je da treba postojati niz numeričkih vrijednosti koje se odnose na pojedince i skup formalnih odnosa između njih čime mogu koristiti svoj numerički iznos da kupuju stvari od drugih pojedina, plaćaju dugove, itd.

Kako takve stvari mogu funkcionirati ako ne postoji fizički objekt kojem je postavljena statusna funkcija? Odgovor je da su statusne funkcije, općenito, pitanja deontičke moći, a u tim slučajevima deontička moć odnosi se izravno na pojedince o kojima se radi. Dakle, moje posjedovanje kraljice u igri šaha nije stvar stavljanja moje prljave ruke na fizički objekt, to je pitanje moje sposobnosti kretanja unutar formalnog sistema (a formalni sistem je "šahovska ploča", iako ne mora postojati fizički šahovska ploča) u odnosu na druge figure. Slično tome, to da imam hiljadu dolara nije stvar mog držanja svežnja novčanica u mojoj ruci, nego da imam određene deontičke moći. Sada imam pravo, tj. *moć*, kupiti stvari, koje ne bih imao ako nemam novca. U takvim slučajevima, pravi nositelj deontologije je sudionik u ekonomskim transakcijama i igrač u igri. Fizički predmeti komada šaha i dolarskih novčanica samo su markeri za količinu deontičke snage koju igrači imaju.

U početnom dijelu knjige *The Construction of Social Reality*, rekao sam da je osnovni oblik institucionalne činjenice bio X se računa kao Y u C i da je to bio oblik konstitutivnog pravila koje nam omogućuje stvaranje institucionalnih činjenica. Međutim, kasnija formulacija koju sam dao u knjizi daje nam mnogo općenitije objašnjenje. Rekao sam da je temeljni operator moći stvaranja u društvu *Prihvaćamo* [S ima moć (S čini A)] i da bismo mogli razmišljati o različitim oblicima moći kao o različitim Booleovim operacijama na temeljnoj strukturi, pa tako, na primjer, neka obveza ima negativnu moć. Šta je onda, egzaktno, odnos između dvije formule X se računa kao Y u C i *Prihvaćamo* [S ima moć (S čini A)]? Odgovor je, naravno, da ne prihvaćamo samo da neko ima moć, nego prihvaćamo da imaju moć na temelju svog institucionalnog statusa. Na

primjer, zadovoljavanje određenih uvjeta čini od nekog predsjednika Sjedinjenih Država. Ovo je primjer formule *X se računa kao Y u C*. Ali jednom kad prihvatimo da je neko predsjednik SAD-a, onda prihvaćamo da ima moć da uradi određene stvari. On ima pozitivnu moć zapovijedanja oružanim snagama i on ima negativnu moć, tj. obavezu da podnese izvještaj o stanju u državi. On ima *pravo* da zapovijeda oružanim snagama i ima *dužnost* da podnese izvještaj. U ovom slučaju prihvaćamo da S ima moć (S čini A) jer $S = X$, a već smo prihvatili da se X računa / prihvaća kao Y, a statusna funkcija Y nosi sa sobom priznate deontičke moći.

Nastavljajući s primjerom korporacije, možemo reći da se nešto što je tako i tako računa kao predsjednik korporacije a takvi i takvi ljudi računaju se kao dioničari. Ovo je primjer formulacije *X se uzima kao Y u C*, ali, naravno, cijeli smisao činjenja toga je da im se daju moći, dužnosti, prava, odgovornosti, itd. Oni zatim oprimiraju *Prihvaćamo [S ima moć (S čini A)]*. No, ponavljam ranije navedeni smisao, sama korporacija nije istovjetna bilo kojem fizičkom objektu ili bilo kojoj osobi ili skupini osoba. Korporacija je, takoreći, stvorena iz ničega. Predsjednik je predsjednik korporacije, ali nije identičan s korporacijom. Razlozi za to su poznati. Stvaranjem tzv. "fiktivne osobe" možemo stvoriti entitet koji je sposoban za ulazak u ugovorne veze i sposoban za kupnju i prodaju, stvaranje profita i nastale dugove za koje je odgovoran. No, službenici i dioničari nisu osobno odgovorni za dugove korporacije. Ovo je važan proboj u ljudskom mišljenju. Dakle, u čemu je vrijednost korporacije kad je osnujemo? Nije u tome da postoji neko X koje se računa kao korporacija, nego, prije, da postoji skupina ljudi koji su uključeni u pravne odnose, dakle, nešto tako i tako se računa / prihvaća kao predsjednik korporacije, nešto tako i tako se računa / prihvaća kao dioničar u korporaciji, itd., ali tamo ne postoji ništa što se treba smatrati samom korporacijom, jer jedan od razloga ustanovljenja korporacije bio je stvoriti skup odnosa moći a da ne moraju imati prateće obaveze koje obično idu s tim relacijama moći kada su dodijeljene stvarnim ljudskim pojedincima.

Smatram izum ideje korporacije s ograničenom odgovornošću, kao što je i izum knjigovodstva s dvostrukim unosom, univerziteta, muzeja i novca, kao jedan od doista velikih napredaka u ljudskoj civilizaciji. Takvi izumi su manje poznati od izuma parnih strojeva i aviona, no oni su od usporedivog značaja. Uopće nije potrebno da postoje takve stvari kao korporacije ili univerziteti, ali jasno je da bi bez njih ljudska civilizacija bila osiromašena i ograničena.

Moglo bi se činiti paradoksalno da govorim o institucionalnim

razlozima djelovanja kao "razlozi za djelovanje nezavisni od želje", jer, naravno, mnogi od njih su upravo *žarišta* vrlo snažnih ljudskih želja. Šta je veće polje ljudskih želja nego novac? Ili politička moć? Mislim da ovo pitanje pokreće jedan dubok problem: stvaranjem institucionalne stvarnosti ogromno povećavamo ljudsku moć. Stvaranjem privatnog vlasništva, vlada, brakova, tržišta, dionica i univerziteta čudesno povećavamo ljudski kapacitet za akciju. Ali mogućnost da imaju i zadovoljavaju želje unutar tih institucionalnih struktura – na primjer, želju za bogatstvom, postati predsjednik, steći doktorat, dobiti stalnu profesuru – sve to pretpostavlja da postoji prepoznavanje deontičkih odnosa. Bez prepoznavanja, priznanja i prihvatanja deontičkih odnosa, vaša moć ne vrijedi jedne pare. Vrijedno je imati novac ili univerzitetsku diplomu ili biti predsjednik Sjedinjenih Država samo ako drugi ljudi prepoznaju da imate taj status i oni prepoznaju taj status kao to što im daje od želje nezavisne razloge za ponašanje na određeni način. Opšti smisao je vrlo jasan: stvaranje opšteg područja razloga za djelovanje zasnovanih na želji pretpostavljaju prihvatanje sistema od želje neovisnih razloga za djelovanje. To vrijedi i za neposredne korisnike odnosa moći, osobe s novcem ili osobe koja je osvojila izbore i ostalih učesnika u instituciji.

IV. Koliko vrsta institucionalnih činjenica postoji?

Još uvijek nemam taksonomiju statusnih funkcija za koju smatram da je zadovoljavajuća. Mislim da je prilično lako i, doista, prilično neinteresantno, napraviti taksonomiju različitih vrsta institucija jer bi neko, naravno, klasificirao institucije prema njihovim ciljevima i predmetima, kao obrazovne institucije, vladine institucije, financijske institucije, društvene institucije, itd. Jedno zanimljivije i dublje pitanje je: Koliko ima vrsta institucionalnih *činjenica*? Ovo je pitanje koje se dobiva taksonomijom statusnih funkcija. Sklon sam misliti da se osnovna podjela događa između onih statusnih funkcija koje pripadaju ljudima na one gdje su fizička svojstva bitna za statusnu funkciju i onih gdje nisu, između biti licencirani vozač ili kirurg ili opunomoćeni javni računovođa, s jedne strane, i biti novac ili korporacija, s druge strane. U slučaju da ste licencirani vozač ili da ste ovlašteni za obavljanje kirurških operacija, morate imati određene sposobnosti neovisno o ovlašćenju. Ovlašćenje vam omogućuje da učinite nešto što ste svakako u mogućnosti učiniti ukoliko se radi o vašim vlastitim sposobnostima. Međutim, kada je u pitanju novac,

to nije slučaj. Komad papira ili, uostalom, magnetski zapis na disku računara u vašoj banci nemaju nikakvih moći na temelju njihove fizičke strukture. Umjesto toga, to je kolektivno prihvaćanje koje stvara moć na prvom mjestu.

Ako hoćemo pokušati navesti taksonomiju institucija, mislim da bi pravi način da to uradimo bio napraviti taksonomiju institucionalnih moći, jer cijela svrha posjedovanja institucija je stvoriti i distribuirati ljudsku moć, posebno deontičku moć. Prva stvar koju moramo priznati su one moći koje su u vezi s *ovjerom* / *certificiranjem* ili *ovlašćenjem* ljudi da rade stvari, nakon što se utvrdi da su kompetentni za njihovo obavljanje. To se odnosi na ovlaštene / certificirane državne računovođe, odvjetnike, liječnike, instruktore skijanja, licencirane vozače, akreditovane nastavnike, a također i na testove za saobraćajnu ispravnost vozila, sposobnost plovidbe brodom i sigurnosne inspekcije zgrada i mostova. Ovakvo odobrenje dopušta funkcioniranje već postojećih sposobnosti i kapaciteta.

Ova je razlika već uobličena u teoriji govornih činova. Razlikujem između deklaracija koje jednostavno stvaraju stanje stvari objavljivanjem da ono postoji, kao što je izjava o ratu, i ono što nazivam asertivnim deklaracijama, gdje se prvo pronalazi činjenica, a zatim dodjeljivanje statusa. Na primjer, ako se nađe da je optuženik učinio djelo koje se navodi protiv njega, onda se on proglašava "krivim po optužnici", što je jedna asertivna deklaracija. Analogno je s nekim statusnim funkcijama. Prvo se radi o ispitivanju činjenica. Može li podnositelj zahtjeva stvarno voziti automobil? Onda na temelju afirmativnog odgovora njemu se dodjeljuje statusna funkcija "vozač sa dozvolom".

Također ćemo morati razlikovati potvrde / certifikate od ovlaštenja. Tako, na primjer, test vožnje potvrdit će me kao kompetentnog vozača i izdavanje vozačke dozvole ili vozačkog rješenja će mi dopustiti da vozim, na primjer, u državi Kaliforniji. Obično, ovlaštenja zahtijevaju prethodno potvrde / certifikate, ali nisu sve potvrde ovlaštenja. Tako, na primjer, ako pridobijete stupanj bakalaureata na američkom univerzitetu, imate potvrdu da ste ispunili kriterije za taj stupanj, ali za šta vas taj stupanj sada ovlašćuje da činite? Pa, ne ovlašćuje ni za šta posebno na način kako vas biti certificirani javni računovođa ili biti posjednik vozačke dozvole ovlašćuje da radite nešto specifično. Bez obzira na to, potvrda je važna jer postoji neograničen broj ovlaštenja koja su sada otvorena. Postoje, na primjer, sve vrste zaposlenja za koje je stupanj bakalaureata preduvjet.

Druga kategorija bi uključivala ono što možemo smatrati institucionalnom moći kao takvom. Tako, na primjer, predsjednik odsjeka, predsjednik Sjedinjenih Država, član Kongresa, dobivaju moći koje ne bi bili sposobni da primjenjuju bez omogućenog statusa koji im daje moć.

Tamo gdje je u pitanju obična institucionalna moć, čini mi se da će nam trebati napraviti razliku između pozitivnih i negativnih moći. Šef policije, predsjednik korporacije i zapovjednik vojske, svi imaju pozitivne moći. Ratni zarobljenik, osuđenik i vozač po primitku prometne kazne svi imaju negativne moći. Unutar kategorije negativnih moći, morat ćemo razlikovati kazne od poreza. Dugovati hiljadu dolara poreza i biti kažnjen novčanom kaznom od hiljadu dolara su dosta različite statusne funkcije, iako je rezultat u svakom slučaju tačno jednak: moram platiti hiljadu dolara vlasti. Slika u ogledalu ovoga na pozitivnoj strani bila bi razlika između plata i nagrada. Suprotno od poreza je plata koju primam. Suprotno od kazne je nagrada ili priznanje. Dakle, osoba koja zaradi milijun dolara na berzi i osoba koja prima nagradu od milion dolara obje dobijaju milion dolara. Ali statusne funkcije su sasvim drugačije.

V. Konceptualna analiza i empirijski podaci

Čini mi se vrlo vjerovatnim da će neki ljudi u kulturnoj antropologiji misliti da stvaram generalizacije na temelju onoga što se čini kao vrlo ograničeni primjeri. Dati primjeri koje poznajem su većinom izvedeni iz kulture kojoj sam slučajno pripadao ili pripadam, i neki o kojima sam čitao. Šta me tjera na razmišljanje da nam to pruža opštu teoriju društvene ontologije? Da bih odgovorio na ovo pitanje, moram napraviti razliku između empirijske generalizacije i konceptualne analize. Nema oštre linije razdvajanja između to dvoje, ali priroda istraživanja koje sam ovdje preduzeo je da se uzmu određene empirijske činjenice i da se pokuša otkriti temeljne logičke strukture. Ne otkrivam statusne funkcije samo ispitivanjem datih primjera, nego otkrivanjem logičke strukture primjera koji su mi poznati.

Analogija s teorijom govornih činova osvjetljava stvar. Kad sam objavio taksonomiju pet temeljnih tipova govornih činova⁹, jedna antropologinja je prigovorila da u plemenu kojeg je ona proučavala ovi tipovi nisu ispunili mnoga obećanja; u svakom slučaju, kako sam uopšte mogao misliti da bih mogao u tome uspjeti s postavljanjem tako opšte tvrdnje na

⁹ Searle (1979).

temelju tako ograničenih primjera?¹⁰ Odgovor je, naravno, da ja nisam ponudio opštu empirijsku hipotezu, nego konceptualnu analizu. Ovo su moguće vrste govornih činova koje nam daje priroda ljudskog jezika. Činjenica da neko pleme nema formu za davanje obećanja je relevantna koliko činjenice da nema tigrova na Južnom polu za taksonomiju vrsta životinja. Ja raspravljam o logičkoj strukturi jezika i dobivanju kategorizacija mogućih vrsta govornih činova. U ovom istraživanju proučavam logičku strukturu ljudske civilizacije i pokušavam doći do osnovne strukture statusnih funkcija. Ali opet, to prisiljava da se pitanje vrati jedan korak natrag. Pa šta me natjeralo da pomislim da su te statusne funkcije koje otkrivam u našoj civilizaciji vjerovatno one koje su sveprisutne? Odgovor je, naravno, da one to nisu. Nemaju, na primjer, sve zajednice vozačke dozvole. Međutim, i ovo je ključna tačka, logička struktura statusne funkcije, vjerujem, je sveprisutna, i sad želim navesti zašto: sva ljudska društva imaju jezik i u tom jeziku postoje određene ograničene mogućnosti za obavljanje govornih činova u vezi s pravom prirodom značenja i prirodom govornih činova (Sve sam to detaljno istražio negdje drugdje¹¹). Sada, to vam već daje skup deontičkih moći. To vam daje prava, dužnosti i obveze koji idu s iznošenjem tvrdnji, davanjem obećanja ili podnošenjem zahtjeva, tako da je osnovna struktura već prisutna u teoriji govornih činjenja. Meni je, sada, vrlo teško zamisliti neku kulturu koja nije imala *nikakva* prava, dužnosti i obaveze izvan onih koje proizlaze iz obavljanja govornih činjenja, ali čak i ako postoji takva kultura, to jest neka koja stoji na pragu imanja institucionalne stvarnosti, jer jednom, na bilo kojem jeziku, ako je neko u stanju reći: "Ovo je moje"; ili: "On je šef", onda imate već kretanje u pravcu stvaranja nelingvističkih statusnih funkcija iako je, naravno, jezik, iz razloga kojeg sam pokušao objasniti, konstitutivan za ove statusne funkcije. Dosadašnja teza, dakle, ovdje nije antropološka empirijska hipoteza. Ne pretpostavljam da sva društva imaju takve i takve logičke strukture. Umjesto toga, analiziram logičke strukture, i svako društvo koje ima ono što bismo smatrali deontologijom čak

¹⁰ Rosaldo (1982). Kada se ovaj članak pojavio prvi put nisam odgovorio na njega jer sam mislio da je propustila smisao moje analize. Mislila je da empirijsko generaliziranje podrazumijeva učinak da su sve kulture imale određene vrste govornih činova, kada sam zapravo predstavio konceptualnu analizu onoga što je moguće učiniti jezikom. Kad sam pregledao reference na njen članak na internetu, otkrio sam na moje čuđenje da to još uvijek koristi u antropološkim tečajevima, tako da je tu razliku možda bilo vrijedno ovdje naglasiti.

¹¹ Searle (1983). Vidjeti posebno poglavlje šest.

i minimalne civilizacije mora imati nešto poput ovih struktura. Sada, naravno, čak i jedan *a priori* konceptualni argument kao što je taj može biti predmet empirijskog opovrgavanja ako biste mi mogli pokazati društvo koje ima nešto što su intuitivno institucionalne strukture, ali nema slične vrste strukture koje ja opisujem. Međutim, ako mi antropologinja kaže da u plemenu kojeg je proučavala članovi ne brinu previše o obavezama i ako ona misli da je to prigovor na ovu analizu, onda ona ne shvata smisao.

VI. Različite vrste "institucija"

Nisam pokušavao analizirati uobičajenu upotrebu riječi "institucija". Nije me puno briga ako je moje objašnjenje institucionalne stvarnosti i institucionalnih činjenica odgovara onoj uobičajenoj upotrebi. Mnogo više sam zainteresiran za pronalaženje temeljnog ljepila koje drži ljudska društva zajedno. Ali razmislimo o nekim stvarima druge vrste koje se mogu smatrati institucijama.

Rekao sam da je činjenica da sam američki državljanin institucionalna činjenica, ali šta je sa činjenicom da je danas 15. juli 2004? Da li je to institucionalna činjenica? Šta ovo pitanje pokreće? Barem ovoliko. Da li identificiranje nečega što označava 15. juli 2004. kolektivno dodjeljuje statusnu funkciju koja nosi s njom deontologiju? Za tako konstruirano pitanje, odgovor je ne. U mojoj kulturi nema deontologije koja je povezana sa činjenicom da je danas 15. juli. U tom smislu, "15. juli 2004." razlikuje se od Božića, Dana zahvalnosti, ili, u Francuskoj, od 14. jula. Svaki od tih datuma posjeduje deontologiju. Ako je to, na primjer, Božić, ja *imam pravo* na slobodan dan, i kolektivna intencionalnost u mojoj zajednici podržava mene u ovom pravu. Mogli bismo lako zamisliti neku podgrupu za koju bi 15. juli bio institucionalna činjenica, ali trenutno nisam u takvoj podskupini.

Mislim da postoji smisao riječi "institucija" u kojoj je kršćanski kalendar vrsta institucije, ali nije vrsta institucije koju pokušavam da analiziram. Slično je s drugim verbalnim sistemima. Različita društva imaju različite vokabulare za boju, ali to ne pretvara činjenicu da je tkanina ispred mene purpurno crvena u neku institucionalnu činjenicu. Slične primjedbe bi se mogle napraviti i o sistemima za težinu i mjerenja. Činjenica da težim 160 funti je ista činjenica kao činjenica da sam težak 72 kilograma, iako se ta ista činjenica može navesti pomoću različitih sistema za mjerenje težine.

Zanimljiviji su mi oni slučajevi gdje su činjenice o kojima se radi na granici da budu institucionalne. Mislim da je činjenica da je neko moj prijatelj institucionalna činjenica jer prijateljstvo nosi obaveze, prava i odgovornosti. Ali kako sa činjenicom da je neko pijanac, glupak, intelektualac ili neostvarena osoba? Jesu li to institucionalni koncepti i odgovarajući termini za institucionalne činjenice? Prema tome, kako ja koristim ove izraze nisu, jer ne postoji kolektivno priznata deontologija koja ide s njima. Naravno, ako zakon utvrdi kriterije prema kojima je neko certificirani pijanac i nametne kazne, kao i naknadu za taj status, onda biti pijanac postaje statusna funkcija. X se računa kao Y. I, opet, mogu lično osjećati da kao intelektualac imam određene obaveze, ali to još uvijek nije institucionalni fenomen osim ako ne postoji neko kolektivno prepoznavanje tih obveza. Kada sam u jednom predavanju istaknuo da biti glupan nije statusna funkcija, jedan od mojih studenata rekao mi je da u njegovoj srednjoj školi to definitivno jeste slučaj, jer se od njega, kao od razrednog glupana, očekivalo da pomaže drugim studentima s njihovim zadaćama. Bio je pod određenom vrstom kolektivno prepoznatih obveza.

Druga vrsta "institucije" koju ne pokušavam opisati jesu masivni oblici ljudske prakse oko određenih tema koje kao takve ne nose deontologiju. Tako, na primjer, postoji niz praksi koje idu uz ono što nazivamo "znanost" ili "religija" ili "obrazovanje". Da li te prakse pretvaraju znanost, religiju i obrazovanje u institucije? Pa, u svakom slučaju koristimo instituciju kao tehnički termin i slobodno nam je ako želimo nazvati ih institucijom, ali mislim da je vrlo važno da ne pobrkamo znanost, obrazovanje i religiju s takvim stvarima kao što su novac, imovina, vlada i brak. Unutar takvih ogromnih ljudskih praksi kao što su znanost, religija i obrazovanje doista postoje institucije. Tako je, na primjer, Nacionalna fondacija za znanost institucija, kao i Univerzitet u Kaliforniji ili Rimokatolička crkva. Kao što sam već rekao, ne zanima me previše hoćemo li ili ne koristiti riječ "institucija" za obje vrste praksi, ali važna temeljna ideja je ključna za naglasiti: moramo označiti one činjenice koje nose deontologiju jer su one to ljepilo koje drži društvo zajedno.

Preveo s engleskog jezika: Nijaz IBRULJ

BIBLIOGRAFIJA:

BARASH, David P. (1977). *Sociobiology and Behavior*. Amsterdam: Elsevier.

DE SOTO, Hernando (2003). *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else*. New York: Basic Books.

KUMMER, Hans (1971). *Primate Societies: Group Techniques of Ecological Adaptation (Worlds of Man)*. Chicago: Aldine-Atherton.

ROSALDO, Michelle (1982). «The Things We Do With Words: Llongot, Speech Acts, and Speech Act Theory in Philosophy». *Language and Society*, vol. 11, p. 203-237.

SEARLE, John R. (1979). «A Taxonomy of Illocutionary Acts». In: *Expression and Meaning. Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 1-29.

— (1983). *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.

— (1990). "Collective Intentions and Actions". In COHEN, P.; MORGAN, J.; POLLACK, A. (eds.). *Intentions in Communication*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press. (Reprinted in: John R. Searle. *Consciousness and Language*. Cambridge University Press, 2002).

— (1995). *The Construction of Social Reality*. New York: Free Press.

WILSON, Edward O. (1975). *Sociobiology: A New Synthesis*. Cambridge, MA: Harvard University